

Bijlsma R.G. Handleiding veldonderzoek Roofvogels. KNNV Uitgeverij, Utrecht. ISBN 90-5011-096-7. Gebonden, 160 pp. Winkelprijs fl. 32,50. WRN-ledenprijs fl. 27,50.

De laatste 20 jaar heeft het onderzoek naar broedende roofvogels in Nederland een grote vlucht genomen. Inmiddels zijn daar honderden vrijwilligers en tientallen professionele waarnemers bij betrokken. Hun gegevens worden centraal ingezameld door organisaties als de Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN), Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland (SOVON), Werkgroep Slechtvalk Nederland (WSN) en de Nederlandse Ringcentrale. Zo mooi als dat lijkt, toch zitten er vele addertjes onder het gras. Hoe volledig zijn de karteringen, op welke wijze worden nesten gecontroleerd, wanneer wordt een legsel voltallig genoemd, hoe is het aantal nestjongen bepaald, hoe wordt de vleugellengte van nestjongen gemeten?

Daarnaast hebben roofvogelonderzoekers regelmatig te maken met vragen van voorbijgangers, geïnteresseerden en terreineigenaren: waar is al dat klimmen en gestruin voor nodig, verstoren jullie de boel niet, wat doe je met de gegevens, is er al niet genoeg verzameld? Allemaal legitieme vragen waarop niet zo makkelijk een antwoord is te geven.

Vandaar dat de Werkgroep Roofvogels Nederland, in de nasleep van de in 1993 uitgegeven *Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels* (inmiddels al vierde druk, met >10.000 exemplaren verkocht), besloot een handleiding samen te stellen. Die handleiding zou het hoe en waarom van veldonderzoek moeten verduidelijken.

Het boek is toegespitst op basaal veldonderzoek met eenvoudige hulpmiddelen. Meer dan een verrekijker, een opschrijfboekje, topografische kaarten en enkele meet- en weeginstrumenten is niet nodig. Er wordt veel nadruk gelegd op een systematische, gestandaardiseerde aanpak. Alleen op die manier worden gegevens verzameld die onderling vergelijkbaar zijn en waarmee op verantwoorde wijze valt te rekenen.

De volgende onderwerpen komen aan de orde.

(1) Kartering en monitoring. Gestandaardiseerde methoden van veldwerk moeten kwalitatieve uitspraken over stand, trend en broedsucces van roofvogels (veel/ weinig, meer/minder) vervangen, zodat kwantitatieve uitspraken mogelijk worden (0.7 territoria/100 ha, gebaseerd op 1000 ha bos in 4 plots). Die methoden worden beschreven en aangevuld met specifieke inventarisatiemethoden voor alle 12 in Nederland broedende roofvogelsoorten (gebaseerd op de cumulatieve veldkennis van 'cracks').

(2) Nestonderzoek. Veel ruimte wordt besteed aan nestcontroles in ei- en jongenfase. Het nemen van maten en gewichten van nestjongen is daarbij cruciaal. Niet alleen worden de belangrijkste meetmethoden uitgebreid behandeld, tevens wordt aangegeven welke methode waarvoor dient (leeftijds- of conditiebepaling, seksen van jongen).

(3) Een apart hoofdstuk is gewijd aan het gebruik van geruide veren bij de leeftijdsbepaling en individuele herkenning van volgroeide vogels. Het patroon van een veer is individueel verschillend, een ideaal hulpmiddel om vogels persoonlijk te herkennen

zonder ze te vangen en van zenders, vleugelflappen of kleurringen te voorzien. Bij de Havik kunnen op die manier zelfs zeven leeftijdscategorieën worden onderscheiden. Bij onderzoek naar de leeftijdsopbouw van een populatie is dat onontbeerlijke informatie.

(4) Onderzoek naar prooipopulaties en voedselkeus is een ondergeschoven kindje bij veel onderzoekers. Het is ook niet zo gemakkelijk vast te stellen wat roofvogels eten, misschien de reden waarom er zoveel fabeltjes op dit vlak in omloop zijn. De wijze van, en problemen bij, voedselonderzoek krijgen ruime aandacht. Verder wordt er een pleidooi gehouden om meer aandacht te besteden aan fluctuaties in prooipopulaties (en vooral aan het meten daarvan). Zonder kennis van de prooien blijft veel aan roofvogels onduidelijk.

(5) Kwantificatie van het leefgebied van roofvogels. Hiervoor geldt hetzelfde als bij het voedselonderzoek: dit aspect krijgt te weinig aandacht van onderzoekers, terwijl toch de leefomgeving allesbepalend is voor af- of aanwezigheid van broedende roofvogels. Het belang van stratificatie bij habitatmetingen wordt benadrukt.

(6) Methoden van uitwerking. Veldwerk is leuk, maar aan bureauwerk hebben de meeste waarnemers een broertje dood. Dat is jammer. Immers, door de gegevens op een rijtje te zetten en te vergelijken met onderzoek elders is meer diepgang in het onderzoek te brengen, worden nieuwe ideeën opgedaan en kunnen fouten worden geëlimineerd. In dit hoofdstuk worden enkele aanwijzingen gegeven voor verwerking van gegevens, waaronder de Mayfield-methode om het broedsucces te berekenen en indices om diversiteit en overlap in voedselkeus te kwantificeren (inclusief haken en ogen).

(7) Organisatie van roofvogelwerk in Nederland. Hier komt ook uitgebreid de vaststelling en opsporing van roofvogelvervolg aan de orde: waarop letten, wat doen bij vervolging, welke instanties inschakelen.

In bijlages worden voor alle in Nederland broedende roofvogelsoorten (12 in totaal) groeicurves van nestjongen verstrekt: dagelijkse groei van vleugellengte en gewicht (bij enkele soorten ook grijpwiidte klauw, tarsus en achternagel) vanaf de geboortedag tot aan het uitvliegen. Met deze tabellen is de exacte leeftijd van de jongen na te gaan en is in de meeste gevallen geslachtsbepaling mogelijk. Deze gegevens zijn uniek. Nooit eerder zijn zulke volledige groeicurves gepubliceerd, laat staan van alle soorten bij elkaar (ook niet in het buitenland).

Al met al hopen we dat deze handleiding in velerlei behoeften zal voorzien. Veldwaarnemers worden geïnstrueerd en daarmee behoed voor fouten, ringers van nestjongen leren wegen en meten, fabeltjes worden ontkracht, opsporingsambtenaren (Algemene Inspectie Dienst, politie) krijgen een steun in de rug bij hun werk, terreineigenaren (provinciale landschappen, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, maar ook boeren, burgers en buitenlui) leren de waarde van hun grondgebied nog meer te waarderen en geïnteresseerden wordt een kijkje in de keuken van roofvogels en roofvogelwaarnemers gegund. Uiteindelijk komt al die kennis ten goede aan roofvogels: zonder kennis en zonder draagvlak is bescherming nauwelijks mogelijk.

U kunt het boek bestellen door fl. 27,50 plus fl. 5,-- portokosten over te maken op giro 76284 t.n.v. Werkgroep Roofvogels te Appelscha, o.v.v. "Handleiding".